

8. téma Obyvateľstvo

1. Vývoj obyvateľstva

Na Zemi žije v súčasnosti viac ako 7 miliárd ľudí. Tento počet je najvyšší v celej histórii ľudstva.

Vývoj počtu obyvateľov bol v minulosti veľmi nerovnomerný.

Doteraz na svete žilo **60-80 mld. ľudí**. Počet obyvateľov sveta sa najprv zvyšoval veľmi pomaly. Prvú výraznú zmenu priniesla neolitická revolúcia.

Ustálilo sa osídlenie, matriarchát sa zmenil na patriarchát, obrábanie pôdy, chov zvierat, boli založené prvé mestá.

Na začiatku nášho letopočtu žilo na zemi **300 mil. ľudí**, do 16. stor. sa počet obyvateľov zvyšoval veľmi pomaly.

Populačná explózia (prudké zvýšenie prírastku obyvateľstva) nastala v 17. stor., 1. fáza, ale najmä v 19. storočí – 2. fáza, keď počet obyv. dosiahol 1 miliardu.

Príčiny spomalenia rastu obyv.: epidémie, vojny, hladomory, rasové prenasledovania, prírodné katastrofy.

Prudké zrýchlenie rastu počtu obyv.: využívanie prírodného bohatstva, ekonomický rozvoj, nové vedecké objavy, objavy v medicíne a biológii umožnili liečenie mnohých chorôb a výrazne znížili úmrtnosť.

2. Rozmiestnenie obyvateľstva

Ekumena je územie, ktoré je človekom osídlené a hospodársky využívané.

Anekumena – neosídlené územia – polárne oblasti, púšte, vysokohorské územia

Subekumena – prechodné územia

1/3 celkovej plochy Zeme je neosídlená. 1/2 svetového obyvateľstva obýva 5 % plochy súše, 75 % obyvateľstva žije v Eurázii.

Viac ako polovica obyvateľov žije v oblastiach mierneho pásma. Skoro 40 % svetovej populácie žije v Číne a v Indii. Na Zemi je 11 štátov, ktoré majú nad 100 mil. obyvateľov.

Čína (1,3 mld), India (1,1 mld), USA (307 mil.), Indonézia (240 mil.), Brazília (200 mil.), Pakistan (176 mil.), Bangladéš (156 mil.), Nigéria (150 mil.), Rusko (140 mil.), Japonsko (127 mil.), Mexiko (111 mil.).

Na porovnanie rozmiestnenia obyvateľov sa používa **hustota zaľudnenia**.

Určuje počet obyvateľov žijúcich na ploche 1 km². Priemerná hustota na svete je **49**. Najvyššia hustota je na úrodných nížinách a kotlinách, v pobrežných oblastiach. Južná a JV Ázia, povodie Gangy, S a V Číny, Jáva, Európa a východ Sev. Ameriky.

Najvyššiu hustotu majú štáty **Bangladéš** (800), Južná Kórea 440, Japonsko 330, v Európe **Holandsko a Belgicko** nad 300.

Extrémne vysoké hodnoty majú štáty – mestá Monaco, Macao 17 000, Hongkong, Singapur 4 000.

Nízka hustota zaľudnenia – vysoké pohoria, dažďové lesy, tundry.

Grónsko 1, Austrália, Mongolsko 2, Island 3 obyv./km².

Slovensko má hustotu 110 obyv./km², najvyššia hustota je v kotlinách a na nížinách.

3. Dynamika obyvateľstva

Pohyb obyvateľstva – narodenie, zomieranie, sobáše, rozvody, emigrácia, imigrácia, dochádzka do práce a školy – delíme do troch typov: prirodzený, mechanický a socioekonomický pohyb.

Prirodzený pohyb obyv.

Pôrodnosť – natalita, počet narodených za rok v ‰ (v prepočte na 1 000 obyvateľov). Celosvetový priemer pôrodnosti je 20 ‰, v Afrike, L. Amer., J a JV Ázii je vysoká, nad 40.

Úmrtnosť – mortalita, počet zomretých za rok v promile. Súčasný celosvetový priemer je

8 ‰, ale s veľkými rozdielmi medzi regiónmi. Najvyššie hodnoty sú v Afrike. Stredná dĺžka života sa postupne predlžuje zo 68 rokov na 76 rokov. Aj tu existujú veľké rozdiely. V rozvinutých štátoch vzrastie zo 77 na 83 a v rozvojových štátoch zo 66 na 74 rokov, ale až v období rokov 2045 – 2050.

Prirodzený pohyb obyvateľov je rozdiel medzi počtom narodených a zomretých. Ak dosahuje zápornú hodnotu, ide o prirodzený úbytok.

V súčasnosti je PP 16 ‰.

Za minútu sa na Zemi narodí 270 detí a zomrie 90 ľudí. PP je **180 obyv. za minútu**. Ročný prírastok je **85 mil. ľudí**.

Najvyšší PP je v Afrike, Ázii a LA, najnižší – Európa, Japonsko, USA, Kanada, Austrália. Niektoré štáty dosiahli prirodzený úbytok obyv. Rakúsko, Nemecko, Maďarsko, Dánsko.

Mechanický pohyb obyvateľstva

1. **Migrácia** – sťahovanie obyvateľstva, obyvateľ mení trvalé bydlisko

a) **emigrácia** – odsťahovanie

Emigračné faktory: zmeny prírodného prostredia, záplavy, zemetrasenia, ekonomické krízy, hlad.

b) **imigrácia** – prisťahovanie, príčiny: lacná pôda, voľné pracovné miesta a pod.

2. Dočasná zmena pobytu

3. Dochádzka do zamestnania a do škôl

4. Nepravidelné dočasné pohyby – cestovný ruch, rekreácia, služobné cesty

Celkový pohyb obyvateľstva je výsledkom prirodzeného a migračného pohybu. **Asimilácia** je proces prispôsobovania sa jedného národa s druhým národom, napr. USA, Izrael.

Najviac imigrantov prichádza do USA, Kanady, V. Británie, Francúzska, Španielska, Talianska, Nemecka, Austrálie.

Najviac emigrantov pochádza z Mexika, Číny, Indie, Filipín, Pakistanu, Indonézie, Bangladéša.

Ak počet obyvateľov vykonávajúcich prirodzený pohyb sa odčíta od počtu obyvateľov vykonávajúcich mechanický pohyb, získa sa **celkový pohyb** obyvateľstva.

Štruktúra obyvateľstva

Hodnotiace znaky

1. **biologické** – pohlavie, vek, rasa, zdravotný stav
2. **ekonomické** – štruktúra podľa zamestnania, sociálna štruktúra
3. **kultúrne** – štruktúra podľa vzdelania, národnosti, jazyka, náboženstva

Štruktúra obyvateľstva podľa pohlavia

V ekonomicky rozvinutých štátoch má prevahu ženské obyvateľstvo, najmä vo vyšších vekových kategóriách.

V menej rozvinutých štátoch má prevahu mužské obyvateľstvo. Zvýšená úmrtnosť žien – vysoký počet pôrodov, nízka úroveň zdravotníctva, fyzicky náročné práce.

Pri vekovej štruktúre sa vyčleňujú základné kategórie obyvateľstva:

predproduktívny vek od 0 do 14 rokov

produktívny vek 15 – 64 rokov

poproduktívny nad 65 rokov

Na zobrazenie vekovej štruktúry obyv. sa používa veková pyramída.

A. **Tvar pyramídy** - **progresívny typ populácie** – vysoký podiel mladého obyv., typický pre menej rozvinuté štáty, málo ľudí v poproduktívnom veku

B. **Tvar zvona** - **stacionárna populácia** (predproduktívna časť populácie je približne rovnaká ako produktívna)

C. **Tvar urny** - **regresívna populácia** - zúžená základňa, zmenš. počtu narodených, regresívny typ, obyv. klesá, najviac obyvateľov je v produktívnom veku, počet poproduktívnych narastá.

D. **Tvar kvapky** - chýba detská zložka, populácia vymiera

Štruktúra obyvateľstva podľa rás

1. Veľká **europoidná** rasa – biela 43 %
Oblasti rozšírenia: Európa, sev. Afrika, Predná India, Amerika, Austrália
2. Veľká **mongoloidná** rasa – žltá 19 %
stredná a vých. Sibír, vých. a JV Ázia, sev. Kanada, andské štáty
3. Veľká **ekvatoriálna** rasa – čierna 7 %
Znaky: široký nos, hrubé pery, kučeravé vlasy, veľmi tmavá pokožka
Oblasti rozšírenia: Afrika na juh od Sahary, USA, Brazília, Austrália, Oceánia

Prechodné a zmiešané rasové formy 31 % - mulati, mestici, zambovia.

Rasovo najrôznorodejšie obyvateľstvo žije v Latinskej Amerike. Všetky rasy sú si rovné. Intelektuálne alebo povahové charakteristiky nezávisia od príslušnosti k rase. Argumenty rasistov sú neopodstatnené.

Rasizmus – diskriminačná teória, ktorá hlása nerovnocennosť ľudských rás. Vonkajšie znaky sa stávajú základom nadržanosti určitej rasy.

Jazyková a národnostná štruktúra

Národ je určité spoločenstvo ľudí, ktoré má spoločný historický vývoj, spoločný jazyk, územie, kultúru, spôsob života a tradície.

Národnosť je príslušnosť obyvateľov k určitému národu. Na Zemi žije viac ako 2 000 národov.

Najpočetnejšie národy: Číňania, Hindustánci, Rusi, Američania, Bengálci, Brazílčania, Japonci. Najpočetnejším národom bez vlastného štátu sú Kurdi.

Dôležitý prvok národa je jazyk. Jazyky sa delia na jazykové rodiny.

Najpočetnejšia je indoeurópska a čínskotibetská.

Najrozšírenejšie jazyky: mandarínska čínština, angličtina, španielčina, arabčina, hindčina, portugálčina, bengálčina, ruština, japončina, francúzština, nemčina.

Náboženstvo sa zakladá na viere človeka v určitý kult (uctievanie boha alebo božstiev), rituál (náboženské obrady) a mýtus.

Najväčšie svetové náboženstvá:

Kresťanstvo 2,1 mld veriacich (rímskokatolíci, protestanti, pravoslávni) – Európa, Amerika, Rusko, Austrália

Základné znaky: vzniklo v 1. stor. n.l. Ústrednou myšlienkou je ukrižovanie Ježiša Krista a jeho vzkriesenie. Posvätná kniha – Biblia.

Islam 1,8 mld veriacich - severná Afrika, JZ a južná Ázia

Základné znaky: založil prorok Mohamed v 7. stor., boh Alah, posvätná kniha Korán. Prísne zákony: päťkrát denne modlitby, pôst, púť do Mekky

Hinduizmus 1 mld. veriacich - India, Nepál, Bali

Budhizmus 300 mil. veriacich - JV Ázia, Čína – náboženstvo založené Budhom pred 2 500 rokmi. Podľa jeho učenia je cieľom veriacich dosiahnuť nirvánu –stav blaženosti po smrti.

Ďalšími dôležitými náboženstvami sú judaizmus (židia – Izrael)

šintoizmus v Japonsku

čínske náboženstvá

Náboženstvo Európe

Dominuje kresťanstvo.

Katolíci – Taliani, Španieli, Poliaci, Íri

Evanjelici – Škandinávia, Holandsko

Anglikánska cirkev – V. Británia

Pravoslávni – Rusi, Gréci, Srbi, Rumuni, Bulhari, Macedónci

Islam – Albánsko je moslimský štát, pred rokom 1989 boli všetci obyvatelia z donútenia ateisti.

Úlohy.

1. Uveďte tri prírodné činitele, ktoré vplývajú na rozmiestnenie obyvateľstva vo svete.

Nadmorská výška, vzdialenosť od mora, podnebné pásmo.

2. Z nasledujúcich krajín vyberte tie, ktoré sa vyznačujú vysokým prirodzeným prírastkom nad 20 ‰ – Argentína, Alžírsko, Nový Zéland, Mexiko, Bangladéš, Maďarsko, Etiópia, Slovensko.

3. Nasledujúce oblasti zoradte podľa priemernej hustoty obyvateľstva od najväčšej po najmenšiu. Konžská panva, delta Gangy a Brahmaputry, južné Fínsko, púšť Gobi, Pádska nížina

4. Vyberte správnu odpoveď

a) v súčasnosti je tendencia pôrodnosti vo svete

A. klesajúca B. stabilná C. stúpajúca

b) V Somálsku sa rodia v priemere 4 deti na 100 obyvateľov. Pôrodnosť v Somálsku je

A. 4 ‰ B. 25 ‰ C. 40 ‰

5. K nasledujúcim regiónom doplňte rasu, ktorá je v nich najrozšírenejšia

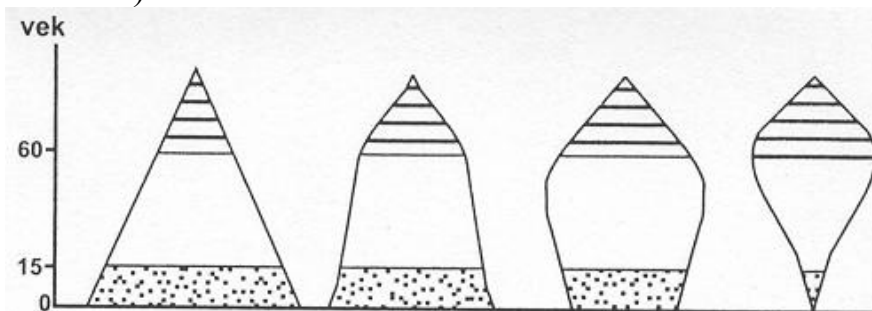
a) severná Afrika

b) andské štáty

c) Predná India

d) pôvodné obyvateľstvo Austrálie

e) Melanézia

vekové pyramídy

